

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 929Hausenbichler J.
908(497.4Žalec)"18"

Prejeto: 16. 6. 2017

Karmen Kreže

prof. zgodovine in univ. dipl. bibliotekar, višja bibliotekarka, Medobčinska splošna knjižnica Žalec, Aškerčeva 9a, SI-3310 Žalec
E-pošta: karmen@zal.sik.si

Skromen mož velikih dejanj: Janez Hausenbichler

IZVLEČEK

Namen članka je osvetliti življenje in delo Janeza Hausenbichlerja, »očeta savinjskega hmeljarstva« (1838–1896). Po končanem šolanju se je vrnil v Žalec, kjer se je najprej posvetil medicinarstvu. Z ženo sta kmalu odprla gostilno, ki je postala zbirališče slovenskih narodnjakov. Bil je med organizatorji drugega slovenskega tabora v Žalcu, pospeševalec hmeljarstva ter pobudnik ustanovitve čitalnice, požarne brambe, denarnega zavoda Savinjska posojilnica in številnih drugih društev. Zavzemal se je za gradnjo savinjske železnice, več let je bil tudi župan takratne trške občine Žalec. Njegovo narodno zavest dokazuje tudi dejstvo, da je na začetku svojega županovanja v trgu Žalec uvedel slovensko uradovanje.

KLJUČNE BESEDE

Janez Hausenbichler, Žalec, narodno prebujanje, taborsko gibanje, hmeljarstvo, društva

ABSTRACT

A MODEST MAN OF GREAT DEEDS: JANEZ HAUSENBICHLER

The aim of the article is to shed light on the life and work of Janez Hausenbichler, the "father of hop-growing in the Savinja Valley" (1838–1896). After completing his education, Hausenbichler returned to Žalec, where he first dedicated himself to mead-making. Soon afterwards, he opened a tavern with his wife, which became the gathering place of Slovenian patriots. Hausenbichler co-organised the second Slovenian mass meeting in Žalec, promoted hop-growing as well as founded a reading club, fire defence, the Savinja Savings Bank, and many other clubs and societies. He endeavoured for the construction of the Savinja railway line, and was a long-standing mayor of what was then the market town of Žalec. His national awareness is also attested by the fact that he started his office as mayor by introducing Slovenian as the official language in Žalec.

KEY WORDS

Janez Hausenbichler, Žalec, national awakening, national mass meetings movement, hop-growing, societies

Žalec v 19. stoletju

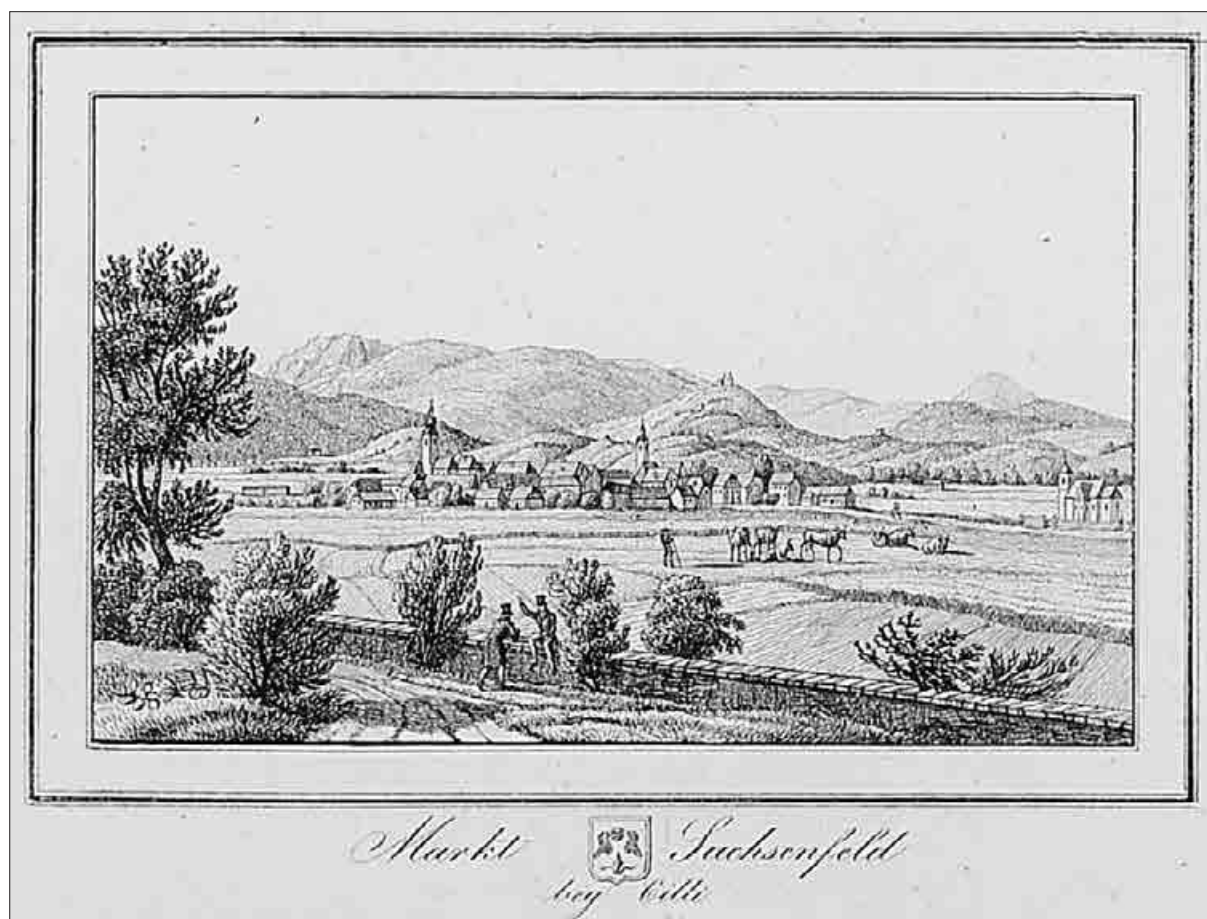
Na začetku 19. stoletja, potem ko so leta 1805 in 1809 Francozi šli tudi skozi Savinjsko dolino, je deželnoknežji trg Žalec, ki je bil v deželnem zboru zastopan še pred ustavno dobo, spadal v okvir novoceljskega okraja, ki je ležal v celjskem okrožju. Okraj z enim trgom – Žalcem – in 23 občinami je imel sedež pri gosposčini Novo Celje, gospostvu s svobodnim deželskim sodiščem. Okraj je imel lastno faro, ki je spadala pod celjsko dekanijo, patronat in odvetništvo nad njo pa je še vedno imelo gospostvo Stična na Kranjskem.¹

Žalec je imel v tem času 85 hiš, v katerih je prebivalo 90 družin, število žalskega prebivalstva pa je bilo 451 ljudi, med njimi 246 žensk. Podrejen je bil lastnemu magistratu, ki je imel podložnike v Spodnji Ložnici, Šempetru, trgu Žalec in Šeščah.²

Za žalski trg so bile značilne trdno zidane eno-

nadstropne hiše, ki so imele v spodnjih delih oziroma v pritličju trgovske, gostilniške, obrtne in druge lokale; tako je v eni hiši živelo in delalo večje število ljudi. V tem obdobju so hiše zidali drugo poleg druge pravokotno na cesto. Stanovanjske hiše ob cesti so samo pročelje, ki obdaja oziroma zakriva tisto funkcijsko plat, ki je bila pomembna širšemu zaledju. Za hišami se skrivajo gospodarska poslopja, ki pričajo, da so tudi Žalčani v preteklosti kot trški kmetovalci obdelovali zemljo med Savinjo in Ložnico.³

Skozi Žalec, ki je bil četrtilje (približno pol kilometra) oddaljen od sedeža okrajne gosposčine Novo Celje in pol milje (malo manj kot kilometer) od poštne postaje Šempeter, je vodila dobro vzdrževana glavna komercialna cesta ali velika cesta z Dunaja v Trst. V trgu, skozi katerega je tekel potok Godomlja, je sredi 19. stoletja (leta 1843) stalo 90 hiš⁴ (nekaj več kot leta 1822). Občina ni imela gozdov, poglavitna sta bila živinoreja in poljedelstvo, šele

Žalec na stari Kaiserjevi suiti iz 1. polovice 19. stoletja. »Trg Žalec pri Celju« je upodobljen z juga. Levo je stara, leta 1903 podrta župnijska cerkev sv. Nikolaja, v ozadju naselja pa se vidi gotoveljska župnijska cerkev sv. Jurija. Na skrajni desni sredi polja stoji žalska pokopališka cerkev sv. Kancijana, v ozadju v sredi vedute pa je Gora Oljka z romarsko cerkvijo sv. Križa (Grafčni list hrani Medobčinska splošna knjižnica Žalec).

¹ Medved, Žalec, str. 36.

² Schmutz, *Historisch Topographisches Lexikon*, str. 422–423.

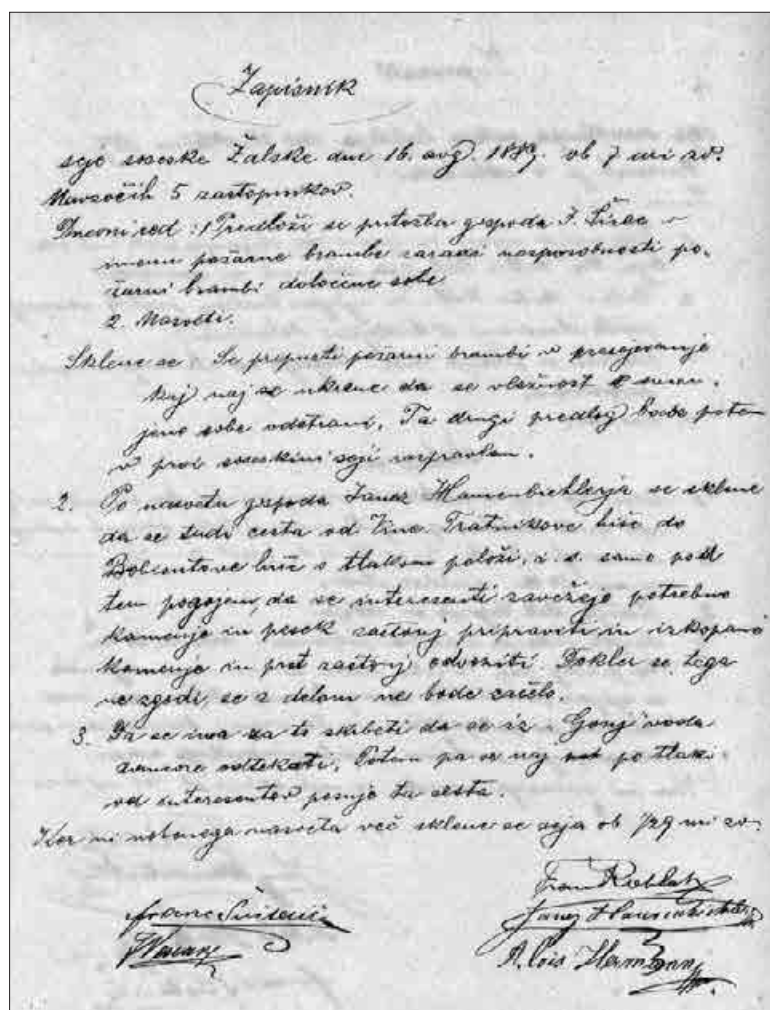
³ Natek, Žalec, str. 35–37.

⁴ Baš, Žalec sredi 19. stoletja, str. 252.

na tretjem mestu je bila obrt. Med obrtniki so sloveli zlasti trije kovači in trije kolarji, ki naj bi za tako imenovane parizarje («pariške vozove») tako dobro opravljali svoje delo, da naj bi bile kovaške sestavine pri večini voz, ki so vozili med Dunajem in Trstom, izdelane prav v Žalcu.⁵ V prvi polovici 19. stoletja je bila v Žalcu dobro zastopana mesarska obrt, ki je bila pogosto povezana z gostilničarstvom. V trgu so v tem času delovale tudi lončarske in mizarske delavnice ter čevljarne, pekarnice in tkalnice. Kot prvi industrijski obrat v Žalcu je leta 1842 začela delovati pivovarna Franca Žuže. Ob potoku Ložnica sta bila mlina, vsak s štirimi mlinskimi kamni. Prevladujoči poljedelski proizvodi so bili žito, sočivje, zelje, repa, korenje, detelja in krompir kot nova rastlina, ki so jo začeli saditi v času Marije Terezije. Vinsko trto je sredi stoletja začelo zamenjevati sadjarstvo. Redili so precej goveje živine, svinj, perutnine in konj.⁶

Druga polovica 19. stoletja je s svojo politično in družbeno razgibanostjo ter modernizacijo pospešila obnovo večine zgradb; slamnate strehe so zamenjale opečnate, tako da je stari del trga dajal in daje značilen videz secesijskih prvin, ki v soglasju s srednjeveško, deloma gotško, deloma romansko ali ljudsko vsebino dajejo prijeten občutek domačnosti slovenskega podeželskega trga.⁷

Marčna revolucija je poleg odprave fevdalizma krajevne uprave spremenila tudi tako, da jih je deloma osamosvojila. Spodnja Savinjska dolina in z njo Žalec je spadala pod okrajno glavarstvo v Celju, pošta pa je bila še v Šempetru.⁸ Nova upravna ureditev je pomenila izziv in možnost napredovanja tako za posamične trge in mesta kot za posameznike. Vodilno jedro trga so tvorili župnik, oba kaplana, učitelj, večji posestniki, trgovci in obrtniki.⁹

Zapisnik seje soseske trga Žalec z dne 16. avgusta 1889. Zapisnike brani Medobčinska splošna knjižnica Žalec.

⁵ Golec, *Korenine*, str. 57.

⁶ Medved, *Žalec*, str. 36–38.

⁷ Debič, *Zasnove*, str. 45.

⁸ Orožen, *Preteklost Savinjske doline*, str. 402.

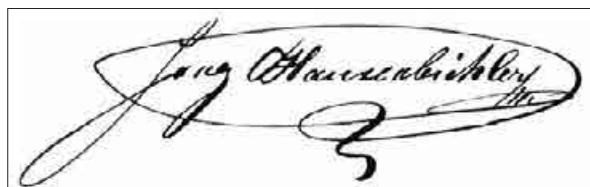
⁹ Širca, *Dnevniki*, str. 14.

Občinske posle je vodil magistrat, ki ga je predstavljal župan z ožjo skupino svetovalcev. Kot prvi je funkcijo župana leta 1854 nastopil Johan Žigan, do tedaj trški sodnik. Leta 1862 ga je nasledil Vincenc Janič, ki je še isto leto sklical prvo sejo, na kateri so ugodili prošnji Janeza Hausenbichlerja glede gostilniške koncesije. Janiču je že leta 1864 sledil Franc Roblek, njemu pa leta 1867 Anton Žuža. Med njegovim županovanjem je nastala pobuda o žalskem drevoredu, potekal pa je tudi drugi slovenski tabor v Žalcu. Župan, ki se je z vso vnemo lotil perečega šolskega vprašanja in bil šoli ves čas naklonjen, je bil dr. Jože Terbauer, ki je mesto župana zasedel leta 1871. Dosegel je, da je tedanja ljudska šola postala trirazredna. Karel Žuža je bil župan do leta 1887. Med pomembnejše žalske župane gotovo spada Janez Hausenbichler, ki je županovanje prevzel leta 1888. Na njegov predlog je bilo uvedeno slovensko uradovanje žalske občine (sprva trg Žalec). Janeza Hausenbichlerja je leta 1894 nasledil Josip Širca, ki je na tem mestu vztrajal do leta 1916. V njegovi dobi sta bili obnovljeni kanalizacija in občinska hiša, poleg tega so tlakovali nekatere ulice.¹⁰

Janez Hausenbichler

Savinjčan Franjo Baš je priimek Hausenbichler zasledil v zapisu iz okoli leta 1600, najdenem v Ljubnem. Priimek naj bi izhajal iz besedne zveze »Haus am Büchel« oziroma »hiša na griču«.¹¹

Janezov oče Alojzij je bil iz znamenite Hausenbichlerjeve družine, ki je imela v najemu cesarsko-kraljevo pošto v Šempetru v Savinjski dolini. Pošta je slovela po svoji imenitnosti in gostoljubnosti. Tam se je ustavljala tudi cesarska družina, ko je potovala z Dunaja proti Italiji ali nazaj, saj je tudi ta pošta, kot večina pošt v tistem času, ponujala prenočišča. Alojzij Hausenbichler si je za ženo izbral hčerko žalskega tržana Šentaka. Ker Alojzijev oče te poroke ni odobral, sta si mladoporočenca dom ustvarila v Žalcu. V zakonu so se jima rodile tri hčere in sin Janez, ki se je rodil 13. decembra 1838 v Žalcu. Kot edini sin je bil deležen posebne skrbi staršev.¹²

Podpis Janeza Hausenbichlerja je izrez iz nekega zapisa Savinjske posojilnice, ki ga brani Medobčinska spletna knjižnica Žalec.

Janez Hausenbichler je ljudsko šolo obiskoval v Žalcu pod vodstvom učitelja Franca Kovača in končal še dva razreda takratne cesarsko-kraljeve glavne šole v Celju. Ker mu starši niso mogli plačevati višjega šolanja, so sklenili, naj se izuči kake obrti. To mu je pozneje v življenju zelo prav prišlo. »Tako se je mladi Janez priučil medicarskemu rokodelstvu. Ker pa takrat ni bil noben rokodelec spoštovan, ako ni šel kot pomočnik s culico na rami križem sveta, je tudi Janez Hausenbichler kot 17-letni mladenič vzel zlate nauke svoje matere v srce in pa culico na rame ter se podal po svetu, da se izobrazí in spozna šege in navade tujih krajev in drugih ljudstev. Štiri leta je bil po svetu med tujimi ljudmi, kjer je videl mnogokaj, se mnogo naučil ter marsikaj poskusil.«¹³

Po očetovi smrti se je vrnil domov, kjer je upravljal posestvo in odprl medicarsko obrt. To je prinašalo le majhen zaslužek, zato sta po poroki s Celjanko Elizo Zmrzlikar odprla še gostilno, ki je kmalu zaslovela preko meja domače doline.

Gostilna je bila znana po dobri hrani, izborni kaplji in prijaznosti, s katero je bil sprejet vsak gost. Janez Hausenbichler je bil v družbi kratkočasen, rad je imel lepo petje in tudi sam je zelo rad prepeval narodne pesmi. Med gosti sta bila tudi Anton Tom-

Janez Hausenbichler z ženo Elizo in nečakinjama (brani Iztok Božiček).

¹⁰ Jezernik, Žalec, str. 49–50.

¹¹ Slokan, Domača pričevanja, str. 170.

¹² Kač, Janez Hausenbichler, str. 52.

¹³ Prav tam.

— 282 —

kterih se varujmo. 3. Umetniki bodoje dopasti. 4. Kako naj ravna mladi umetnik in pisatelj. 5. Srečni so tisti, ki obišlje s pravimi umetniki. e) Kazlični stanovi. 1. Vojaki stan. 2. Uradniki. 3. Trgovci. 4. Navadni meščanski stan.

Četrto poglavje: *Kako se je čisti do nemne živine.* 1. Ne trpinči nikdar šivali. 2. Ne ljubi jih bolj kot svojega bližnjega.

Naj potuje todaj „Olikani Slovencev“ po slovenskem svetu, naj širi pravo vnanjo oliko ter naj bode tudi lepo zrcalo notranje omike!

Slovenci!

V starodavnih časih bili so naši predodce sloboden in samovoj narod. Kadar je bilo treba se posvetovati v občinskih rečeh, abirali so se pod milim nebom v senoi kosatih lip, pogovarjali se, izrekli brez strahu svoje želje in potrebe in tako dosegli po mirnem potu, česar so si želeli in potrebovali. Prišli pa so žalostni časi za nas slovenski narod, — propal je v sužnost in v sto- in stoletnih stiskah skoraj da ni popolnoma poginul. Zgubil je vse zaupanje do samega sebe, nosil potrdeljivo naloženo mu težko breme, in v neki zapanosti in malomarnosti si še ni upal misliti, kako bi si poboljšal svoj težavni stan in rešiti se težkega jarma, ki ga žuli.

Po tisoč letih imamo zdaj sopen postavno pravico, zbirati se pod milim nebom in posvetovati se v vseh stvaréh, ktere se nam potrebne in imenitne zdijo; naše sklope pa zmnemo naznanjati visoki vladi, da tudi ona pozve, česar mi Slovenci želimo. Že je bil tak shod, prvi slovenski tabor, 9. avgusta t. l. v Ljutomeru. Zbralo se je nad 7000 ljudi, in izrekli so svoje želje in misli zarad pravice, ktere gradó tudi našemu slovenskemu narodu.

Da pa to, kar je sklenil prvi slovenski tabor v Ljutomeru, pri vladi še več veljave ima, treba je, da tudi v drugih slovenskih krajih se zbere ljudstvo, in odkritorečno in brez strahu izreče svoje želje.

Zatoraj so pod tem vabilom podpisani moše sklenili, Vas, drage rojake, sklicati na dan 6. septembra t. l. v Žalcu, da bi se tam pod milim nebom pogovarjali in posvetovali, česar nam je treba, da se nam bo za naprej bolje godilo, kakor do zdaj; — da bi se tam posvetovali in pogovarjali, kako da bi se ravnopravnost našega naroda, ktera nam je v 8. 19. državnih osnovnih postav vnuóiti od presvitlega cesarja zagotovljena, djansko izpoljala.

Pride naj vsak, komur koli je mogoče. Več ko je ljudstva zbranega, večó veljavo imajo sklepi. Posebno pa vabilno in kličemo Vas slovenske rojake savinske in škalske doline; vsaj eden naj pride in vsake like in hišice, da vas bo na tavnóto in tavnóto. Kakite, da niste zaspanci in da vam je mar za vaše pravice.

Na nogo slovenski moše! Pomagajmo si sami. Če si ne pomagamo sami, nam ne bo nihče pomagal na tem svetu. Zdravimo se! Delajmo! Zjediniimo se!

Se enkrat Vam kličemo: Prídite iz vseh hiš in iz vseh vasi, posebno celjskega, gorno-gradskega, vranjskega, šóštajnskega, laškega, koroškega, kozjanskega in šmarskega okraja. Prídite na dan 6. septembra 1868 ob treh popoldne v Žavški trg k slovenskemu taboru!

Anton Žula, posestnik, župan in okrajni odbornik v Žalcu,
 France Roblek, posestnik, okrajni in občinski odbornik v Žalcu,
 Ernest Širen, trgovec, okrajni in občinski odbornik v Žalcu,
 France Žuša, posestnik in okrajni odbornik v Žalcu,
 Jole Žiganc, posestnik in občinski odbornik v Žalcu,
 Dragóša Žuša, posestnik in občinski odbornik v Žalcu,

J. Hausenbichler, posestnik in občinski odbornik v Žalcu,
 Avg. Senča, posestnik in občinski svetovalec v Žalcu,
 Anton Žuša, posestnik in mezar v Žalcu,
 Vincenc Janič, posestnik in občinski svetovalec v Žalcu,
 Andrej Pirmat, posestnik v Lovcu,
 Anton Grabič, posestnik in milinar v Tobarjih,
 Mihail Vojak, posestnik in občinski svetovalec v Tobarjih,
 Andrej Šeršak, posestnik in župan v Fesovčah,
 P. Goljavič, posestnik in župan v Grizah,
 Ivan Žuša, rudarski inženir v Grizah,
 Jakob Jesovnik, posestnik in župan na Vélki Piračli,
 France Vrstanič, župan in posestnik v Vojniku,
 Anton Jaklič, posestnik in občinski odbornik v Vojniku,
 Franz Kotalik, posestnik na Frankolovcu,
 Jole Ljubič, posestnik in svetovalec vinje-vaške občine,
 Janez Jamnik, posestnik in občinski svetovalec pri Novi cerkvi,
 dr. Gustav Ipavec, posestnik in zdravnik v Št. Jurju,
 Miklavž Ripič, posestnik in zdravnik v Št. Jurju,
 Zveglar, posestnik pod Bifalkom,
 Ilvo, posestnik v Ilruševcu,
 J. Zdušek, posestnik v Porgorji,
 dr. Janko Brusar, zdravnik v Kosjem,
 France Šentak, posestnik in občinski odbornik na Vranskom,
 Gasper Bern, posestnik in župan na Gomilskem,
 Andrej Elšbacher, trgovec na Laškem,
 France Orožen, posestnik in trgovec na Laškem,
 J. Znidaršič, zdravnik na Laškem,
 Jernej Kačič, posestnik in župan pri sv. Krištofu,
 J. Kajtna, posestnik in občinski odbornik pri sv. Krištofu,
 dr. Janko Štara, posestnik in načelnik okraj. nastopa v Šmarji,
 J. Zdobnik, posestnik in župan na Pouchki,
 Jakob Spunde, posestnik in načelnik okr. nastopa v Gornjem gradu,
 France Píkor, posestnik in župan v Gornjem gradu,
 J. Žebel, posestnik in trgovec v Gornjem gradu,
 Joz Logar, posestnik in občinski odbornik v Solčpahu,
 Jole Frolk, posestnik in župan v Lečah,
 Lovro Štešič, posestnik in milinar v Lečah,
 Sebast. Mesežnik, posestnik in občinski odbornik v Solčpahu,
 J. Štamcer, posestnik in trgovec v Rečici,
 Anton Joraj, posestnik in župan v Rečici,
 Janse Lipold, župan in okr. in deželni poslanec v Mozirji,
 Jole Lipold, posestnik in občinski odbornik v Mozirji,
 A. Gorenj, posestnik in občinski odbornik v Mozirji,
 Janse Viroč, posestnik v Gornjem vidič,
 J. Vojnjak, posestnik v Šolčpahu,
 Jolef Rak, župan in načelnik okr. nastopa v Velenji, def. poslanec,
 M. Kavčič, posestnik in trgovec v St. Jurju,
 Moric Ripič, trgovec v Celju,
 dr. France Bratkevič v Celju,
 J. Toplak, hišni posestnik v Celju,
 France Kapan, trgovec v Celju.

Rodoljubi!

O. kr. deželna vlada je potrdila pravila društva za brambo národnih pravice.

Na tej podlagi se tedaj sme pričeti delovanje njegovo.

Namen društva je: braniti in vresničevati pravice slovenskega naroda, vzlasti popolno národno enakopravnost v vseh razmerah javnega življenja.

Da-siravno se gleda na blagi in namen samo po sebi misliti mora, da vsak rojak naš, vsak prijatelj naroda našega in domovine naše, in sploh vsak poštenjak, ki vsacemu ljudstvu privoščil, kar ljudstvu gre, n misli in srcem stoji v vrsti našega društva, vendar se mora to ljudoljubno sočutje pokazati s tem, da se rodoljubi vpišejo v društvo, da, tako zastopano po obilih udih, stopi častitljivo in mogočno pred svet.

V to imo pošilja Vam, Slovenci! osnovni odbor to pismo, ktero Vas uljudno vabi, da stopite v kolo národnega društva.

Potezajo se za pravice naroda slovenskega je njega duševni in materialni blagor društva glavni cilj in konec. Vse tedaj, kar spada v obširno to okrožje, bode skrb društva našemu. Zato bode obračalo svoje oči na šole, urade in v obče javno življenje, — v ob-

Poziv na žalski tabor 6. septembra 1868 (*Kmetijske in rokodelske novice*, št. 35, 26. avgust 1868, str. 282).

šič, urednik *Slovenskega naroda*, ki so ga mariborski nemškutarji imenovali »der Windische Christus«, in njegov sodelavec Josip Jurčič. Dobro obiskanost svoje gostilne je znal Hausenbichler izkoristiti za obujanje narodnega življenja. Njegova gostilna je postala zbirališče narodnjakov iz vse Slovenije. S skupino narodnjakov se je udeležil prvega slovenskega tabora v Ljutomeru ter bil srce in organizator drugega slovenskega tabora v Žalcu, ki je potekal v nedeljo, 6. septembra 1868. Pri Hausenbichlerjevih so izoblikovali oklic, ki je avgusta izšel v *Kmetijskih in rokodelskih novicah*.¹⁴

¹⁴ Jezernik, Žalec, str. 80–81.

Uvedba dualistične ureditve monarhije leta 1867 je terjala ustavno preureditev, ob kateri se je slovenska politika razcepila. Liberalni mladoslovenci, ki so bili najmočnejši na Štajerskem, so začeli prirejati množične shode na prostem, ki so jih po češkem zgledu imenovali tabori.¹⁵ Tabori so potekali na območjih, ki so lahko sprejela veliko ljudi. V Žalcu so bili kot nalašč za množična zbiranja ljudi polja in travniki, ki so se vili od Žalca proti Grizam, kar je lepo vidno na razglednici. Na njej so upodobljeni glavni govorniki na taboru: dr. Josip Vošnjak, dr. Valentin Žarnik, dr. Jakob Ploj, dr. Radoslav Razlag in Ivan Žuša.

¹⁵ Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 246–247.

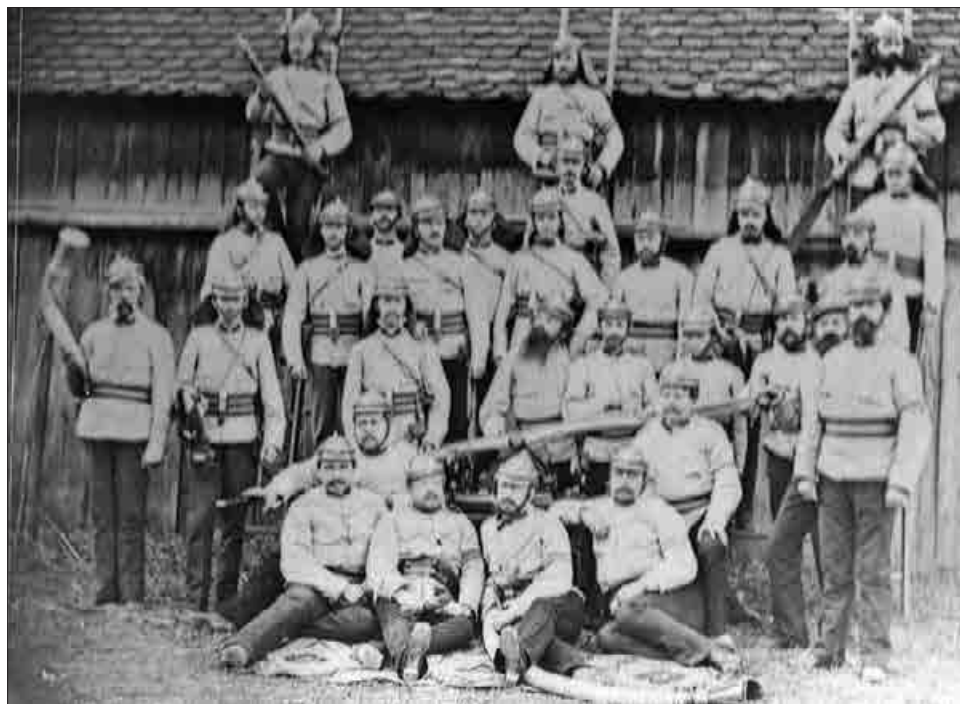

Razglednica II. slovenskega tabora v Žalcu, ki je potekal v nedeljo, 6. septembra 1868. Razglednica je bila izdana leta 1908 (hrani Medobčinska splošna knjižnica Žalec).

Tako se je v nedeljo, 6. septembra 1868, množica slovenskih rodoljubov z vlakom pripeljala v Celje, od koder so se na okrašenih kmečkih vozovih pripeljali v Žalec. Pred vozovi je jezdilo 12 konjenikov. Med njimi sta bila tudi Josip Širca, poznejši dolgoletni župan, in Rudolf Senica, poznejši žalski posestnik in gostilničar. Ob treh popoldne so se zbrali na travniku posestnika Žuže, ki je navzoče pozdravil s: »Taborite!« Zavzemali so se predvsem za Zedinjeno Slovenijo in uveljavitev slovenskega jezika na vseh področjih.¹⁶ Zgoraj omenjeni oklic iz *Kmetijskih in rokodelskih novic* se je končal z besedami: »Pridite iz vseh hiš in iz vseh vasi, posebno celjskega, gornjegrajskega, vranskega, šoštanjkega, laškega, konjiškega in

šmarskega okrožja. Pridite na dan 6. septembra 1868. leta ob treh popoldne v žalski trg k slovenskemu taboru!« Oklic so podpisali: Ivan, Franc in Karel Žuža, Jože Žigan, Janez Hausenbichler in Vincenc Janič iz Žalca ter mnogi drugi iz celjske okolice.¹⁷ Zborovališče je bilo dostopno z vseh strani. Za 15.000-glavo množico je bilo prostora več kot dovolj.

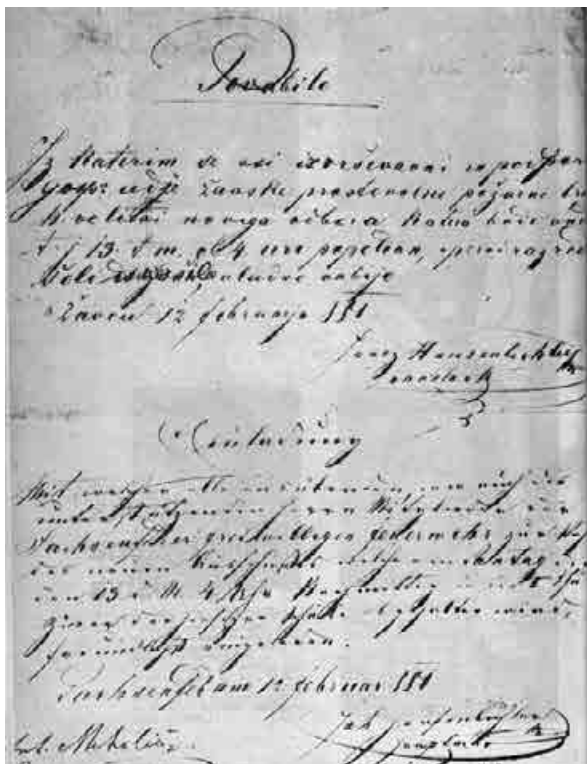
Leta po taboru so Žalčanom dala zalet, tako da so razgibano trško življenje povezali v številna društva. Že leto po žalskem taboru je v Hausenbichlerjevi gostilni pod vodstvom Janeza Hausenbichlerja začela delovati prva čitalnica v Savinjski dolini, za katero je sam kupoval slovenske časopise. Časopise je posojal kmetom, jih naročal na slovenske liste in sam porav-

Člani ustanovnega občnega zbora Slovenske požarne brambe, ki je potekal 13. februarja 1881 v Žalcu (hrani Gasilski muzej Žalec).

¹⁶ Vrečer, Kako je bilo, str. 16.

¹⁷ *Kmetijske in rokodelske novice*, list 35, 26. avgust 1868, str. 282.

Kopija izvirnega dvojezičnega vabila na volitve prvega pripravljalnega odbora in na ustanovni občni zbor s podpisom Janeza Hausenbichlerja kot načelnika (Zibelka slovenskega gasilstva, 1981).

nal naročnino, samo da so brali in se izobraževali.¹⁸ Glavni namen čitalnice je bil krepiti bralno kulturo in družabno življenje v trgu. Hausenbichler je ves čas pomagal ustanovljati razna društva. Leta 1876 je na Grabnu ustanovil trško sirotišnico, leta 1880 pa žalsko požarno brambo in bil dolga leta njen načelnik. Leta 1881 so svoje društvo ustanovili gasilci, istega leta je bila ustanovljena tudi Savinjska posojilnica. Pevci so leta 1883 ustanovili Pevsko zadrugo, leta 1885 pa Pevsko društvo Naprej. Tega leta je bila v Žalcu odigrana prva gledališka predstava v slovenskem jeziku z naslovom *Blaznica v prvem nadstropju*. Igro je režiral Anton Petriček.¹⁹ Leta 1895 so ustanovili tamburaški klub, leta 1902 je bila obnovljena narodna čitalnica, v letih 1897–1918 pa je bil v Žalcu sedež štajerske požarne brambe.²⁰ Leta 1903 je bil ustanovljen žalski odsek celjskega Sokola, leta 1906 pa Žalski Sokol.²¹ Leta 1891 je bila odprta železniška proga Celje–Velenje, s katero je Žalec veliko pridobil.²²

¹⁸ Kač, Janez Hausenbichler, str. 53.

¹⁹ Vrečer, *Savinjska dolina*, str. 224. Prva gledališka predstava v Žalcu je bila leta 1846 odigrana v nemškem jeziku. Naslov igre je bil *Vaja z ognjem* (prav tam, str. 222).

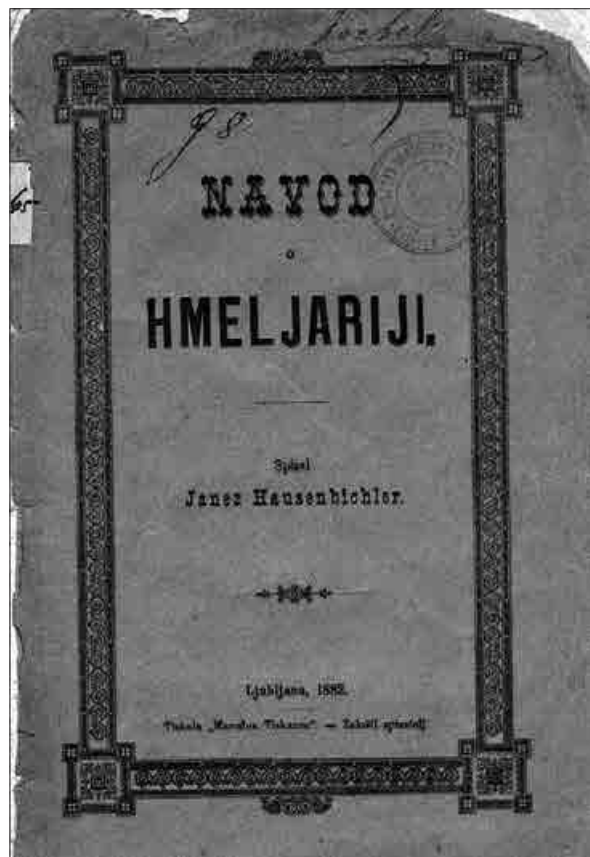
²⁰ Simonič, *Žalec*, str. 7.

²¹ Popit, *Žalski Sokol*, str. 19, 27.

²² Vrečer, *Savinjska dolina*, str. 261.

Vzemi v roke lopato in bodi hmeljar

Hmeljarstvo se v Sloveniji omenja že v srednjem veku, v urbarju na posestvu brižinskega škofa v bližini Škofje Loke. Zaradi nenehnih vojn je gojenje hmelja zamrlo, v 19. stoletju pa je ponovno zaživelo. Hmeljišča so bila ne le v Spodnji Savinjski dolini, temveč tudi v Škofji Loki, okolici Ljubljane, Dravski dolini, Radljah, na Ptujskem polju, v Rogatcu in na Dolenjskem. Štajerska kmetijska družba s sedežem v Gradcu je sredi 19. stoletja gospodarje in kmete pozivala h gojenju hmelja. Temu pozivu se je odzval Franc Žuža, ki je imel v bližini žalskega trga že leta 1854 prvo hmeljišče, vendar ga je kmalu opustil. Žuža je sadil žateški hmelj, ki pa se ni obnesel. Leta 1869 sta Celjana, dr. Adalbert Cypl in sladičar Jan Hostonsky, zasadila hmelj, in sicer prvi v teharski, drugi pa v celjski okoliški občini. Tudi ta nasada sta bila kmalu opuščena. Trdne temelje savinjskemu hmeljarstvu je položil šele Josip Bilger, oskrbnik dvorca Novo Celje, ki je bil takrat v lasti kneza Leopolda Salm-Reifferscheidta. Bilgerja je naučil gojiti in obdelovati hmelj duhovnik Peter Hörnes. Josip Bilger je tako leta 1872 naredil prve poskuse z württembergskim po-

Naslovnica knjige *Navod o hmeljariji*. Knjigo avtor zaključil s stavkom: »Draga mi domovina, čez vse si mi pa ti narodnjak, kateremu v pouk in korist posvetim to knjigo.«

Navod o hmeljariji Spisal Janez Hausenbichler. Tiskala „Narodna Tiskarna“. — Založil pisatelj. — Ljubljana 1882, v 94, 90 str. Tej priprosti, a zanimljivo pisani knjigi je namen, našega poljedelca pridobiti za hmeljarstvo ter poučiti ga, kako je ravnati s to kulturno rastlino. In kdo bi ne sadil hmelja, ki prebere to knjuzico? G. Hausenbichler trdi, da hmelj v slabih letih trikrat toliko vrže kakor pšenica v dobrih! V Savinjski dolini pridel je l. 1865. knez Salm z malim hmeljiščem; a zdaj obdeluje še 14 oral. Vsi slovenski hmeljarji v Savinjski dolini pridelujejo na leto do 200 metričnih centov hmelja, za katerega skupno do po 30.000 gld. in še več. Za našo okolico (Žalec), pravi g. H., je to lep denar, kateri ne koristi le posestniku, tudi ubožega prebivalca doleti marsikateri krajcar. Že otroci in ženstvo ni pri obiranji prisluhijo v 14 dneh skupno da 2000 gld., ker jim od mernika plačujemo po 6 kr. G. pisatelj trdi, da Dravsko in Savske polje, Kranjska in Goriska imata tej rastlini ugodno ležo. Kdor hoče o hmeljarstvu kaj več zvedeti, obrne naj se do „Južnoštajerskega hmeljarskega društva“ v Žalci nad Celjem (Sachsenfeld bei Cilli).

Novica o izidu knjige Janeza Hausenbichlerja *Navod o hmeljariji* (*Ljubljanski zvon*, št. 3, 1882).

znim hmeljem, ki se je dobro obnesel. Že leta 1876 sta temu zgledu sledila Žalčana Janez Hausenbichler, ki je zasadil prvi stalni nasad hmelja, in Jože Žigan. Njunemu zgledu so kmalu sledili še drugi Žalčani: Franc in Marija Roblek, Rudolf in Franc Žuža, Josip Reher, Franc Koceli, dr. Mihael Bergmann, Vincenc Janič, Josip Širca ter številni drugi Savinjšani.²³

Janez Hausenbichler je pridelovanja in sušenja hmelja učil kmete po dolini ter jim podarjal hmeljske sadike. Bil je med ustanovitelji hmeljarskega društva, leta 1882 pa je izdal prvo, posebej o hmelju spisano knjižico *Navod o hmeljariji*. V njej navaja, da hmelj najrajši raste v ravninah na peščeni zemlji. Opozarja, da je Savinjska dolina primerna za gojenje hmelja, in priporoča jesensko rigolanje 70 cm globoko ter spomladansko brananje. V knjižici je savinjskega kmeta pozval z besedami: »Vzemi v roke lopato in bodi hmeljar ...«. ²⁴

Hitro širjenje hmeljskih površin po dolini je narekovalo povezovanje pridelovalcev hmelja. Tako sta Janez Hausenbichler in Karl pl. Haupt leta 1880 v Žalcu ustanovila Južnoštajersko hmeljarsko društvo. Prva glavna seja je potekala 21. maja 1881. Na njej so izvolili predsednika društva in druge organe. Izvoljeni so bili: predsednik Karl pl. Haupt, podpredsednik knez Salm-Reifferscheidt ter tajnik in blagajnik Janez Hausenbichler. Sledili so še drugi odborniki.²⁵

Savinjske kmete je bilo treba za to kmetijsko panogo izobraziti; tako je že kmalu po ustanovitvi društva (1882) imel prvo znanstveno razpravo o »umnem hmeljarstvu«²⁶ tajnik Kmetijske družbe za Štajersko Friderik Müller. Savinjski kmetje so se v velikem številu zbrali v gostilni »Pri zlati kroni«²⁶ v Žalcu. V letih 1886–1896 se je žalska šolska mladina v poskusnem nasadu ob Godomlji pod vodstvom nadučitelja Janeza Kocuvana učila praktičnega hmeljarstva.²⁶

Največjega pomena za krepitev in pospeševanje hmeljarstva je bila udeležba hmeljarskega društva na raznih razstavah (leta 1913 je bila takšna razstava v Žalcu). Na vseh razstavah je savinjski hmelj prejemal nagrade in pohvale.

Na pobudo hmeljarskega društva sta bila ustanovljena zavoda, ki sta delovala samostojno, z namenom pospeševanja hmeljske trgovine. To sta bili Hmeljarna in Oznamkovalnica za hmelj.

Hmeljarna je bila leta 1902 ustanovljena kot za druga z o. z., ki je imela ustrezne naprave za prepariranje in pakiranje hmelja.²⁷

Leta 1886 sta Hausenbichler in Haupt naredila prve poskuse z goldingom, ki so mu tako klimatski

Razglednica Žalca kot središča hmeljarstva v Sloveniji. Izdana je bila v 70. letih 20. stoletja (hrani Medobčinska splošna knjižnica Žalec).

²³ Jezernik, Žalec, str. 78–79.

²⁴ Hausenbichler, *Navod o hmeljariji*, str. 20.

²⁵ Petriček, *Delovanje*, str. 4–5.

²⁶ Prav tam.

²⁷ Simonič, *Žalec*, str. 8.

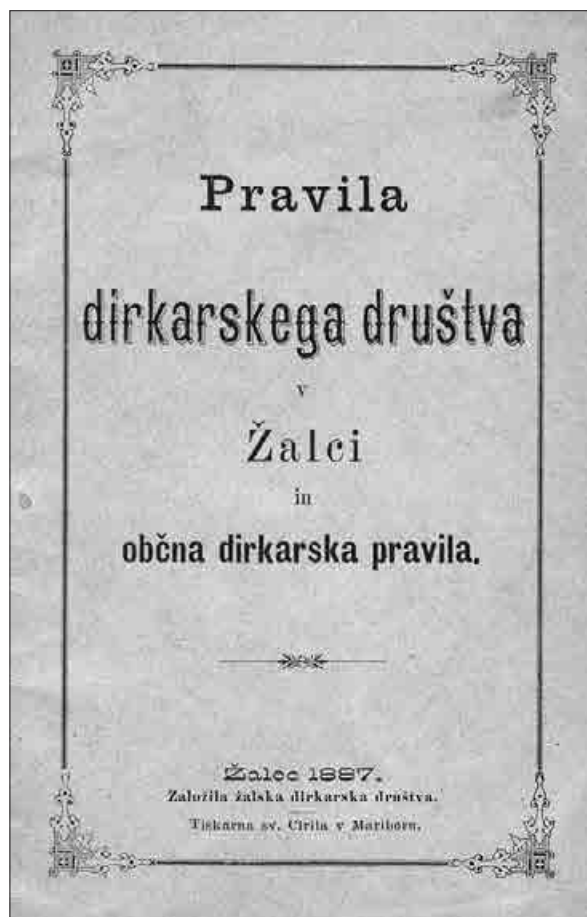
Južnoštajersko skladišče za hmelj leta 1902 (brani Iztok Božiček).

pogoji kot zemlja ustrezali, zato je bil pridelek odličan. Zaradi kakovosti je bil konkurenčen vsem svetovnim proizvajalcem in je zlahka našel trg. S tem se je proizvodnja hmelja v Savinjski dolini ukoreninila za vse čase. Hmeljske površine so se hitro širile. Würtemberški hmelj je do leta 1928, ko ga je napadla peronospora, skoraj v celoti zamenjal savinjski gol-ding.²⁸

Spodbujanje drugih gospodarskih dejavnosti

Poleg spodbujanja in uvajanja gojenja hmelja med savinjskimi kmeti je Janez Hausenbichler skrbel za vinograde, v katerih je nasadil odpornejše »amerikanske sorte«. Spodbujal je tudi sodobnejšo živinorejo, predvsem konjerejo. Z graščakom pl. Hauptom sta dosegla, da je država začela v Savinjsko dolino vsako leto pošiljati plemenske žrebce. Kmete je h konjereji spodbujal tudi tako, da je vsako leto organiziral odlikovanje lepih konj. V Žalcu je ustanovil tudi Dirkarsko društvo, ki je vsako leto prirejalo tekmo.²⁹

Ob Savinji je zasadil vrbe, da bi spodbudil vrborejo in pletarstvo, ki naj bi kmetom predstavljala dodaten vir zaslužka. Na Dunaj je poslal nekega mladeniča, ki se je priučil pletarstva. Ta je po vrnitvi s šolanja v Hausenbichlerjevi hiši poučeval »umnega pletarjenja« in prodajal pletene izdelke. Hausenbichler je ustanovil tudi tamburaško društvo, ki mu je kupil tamburice in se tudi sam učil igrati.³⁰

Naslovnica Pravil Dirkarskega društva Žalec (kopijo brani Medobčinska splošna knjižnica Žalec).

²⁸ Hmeljarstvo Slovenije, 1990, str. 15.

²⁹ Kač, Janez Hausenbichler, str. 53.

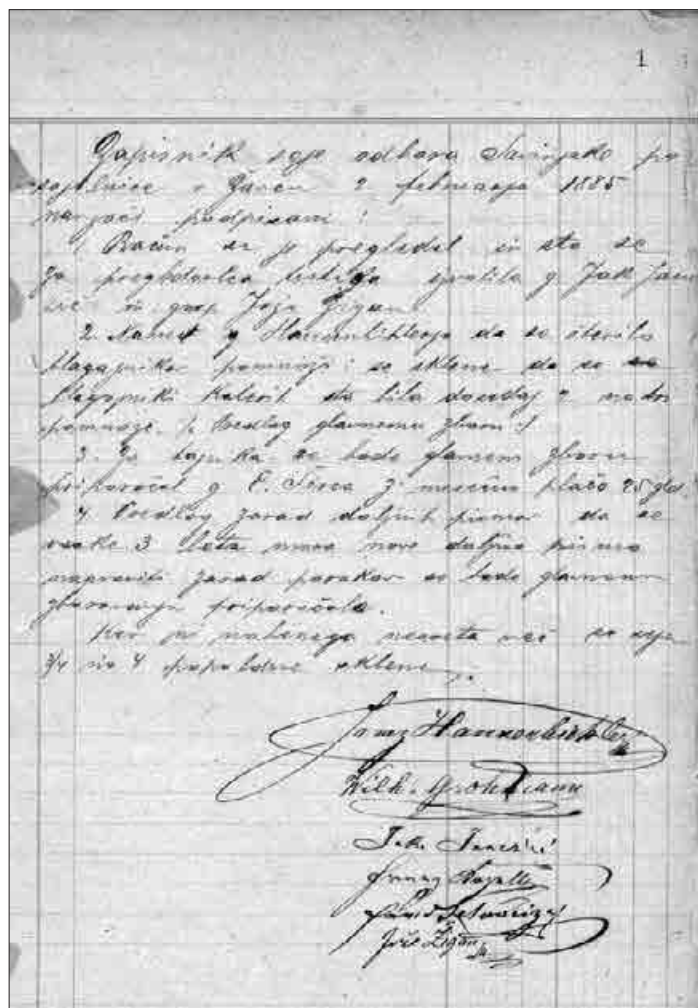
³⁰ Prav tam.

Savinjska posojilnica

Da bi pripomogli k večjemu gospodarskemu razcvetu Savinjske doline, so žalski rodoljubi na pobudo in pod vodstvom Janeza Hausenbichlerja leta 1880 ustanovili narodni denarni zavod Savinjska posojilnica. Njegovo poslovanje naj bi se začelo s 1. marcem 1881. Na začetku je imela posojilnica predvsem narodni pomen. V to zadružno organizacijo, ki je delovala po Vošnjakovih pravilih, se je lahko vključil vsak, če je plačal deset goldinarjev. Čeprav število deležev ni bilo omejeno, so poskrbeli, da so po deležih segali narodnozavedni ljudje. Savinjska posojilnica je imela velike zasluge za širjenje hmelja v dolini, za izobraževanje strokovnjakov in narodnih učiteljev ter za dobrodelne namene.³¹

Oglas je bil objavljen v *Ilustrovanem narodnem koledarju* za navadno leto 1893, str. 161.

Zapisnik seje odbora Savinjske posojilnice, ki je bila 2. februarja 1885 v Žalcu (brani Medobčinska splošna knjižnica Žalec).

³¹ Videčnik, *Posojilništvo*, str. 66.

Dvojezična litografska razglednica Žalca, poslana leta 1905. Na njej sta lepo vidni stara cerkev sv. Nikolaja in žalska železniška postaja (brani Medobčinska splošna knjižnica Žalec).

Savinjska železnica

Več kot trideset let je bil Hausenbichler svetovalec pri takratni trški občini Žalec in njen večletni župan ter podpredsednik okrajnega celjskega zastopa. V času njegovega županovanja so začeli graditi savinjsko železnico od Celja do Velenja. Ima velike zasluge, da ta proga, ki je bila zgrajena leta 1891, danes poteka tik ob žalskem trgu. Pri žalskem občinskem odboru je dosegel, da je prispeval zahtevano vsoto za spremembo prvotnega načrta in da je podaril zemljišče za gradnjo železniške postaje v Žalcu.³²

Proga je bila slavnostno odprta 27. ali 28. decembra 1891, in sicer tako, da se je po njej zapeljal slavnostni vlak. Okrašen je bil z zelenjem in slavnostnimi grbi, med veljaki pa je bil kot častni potnik tudi deželni glavar, grof Wurmbrand.³³ Njegov obisk je zaznamovala zanimiva anekdota: »... deželni glavar se je k otvoritvi peljal s celim štabom višjih deželnih uradnikov in političnih prijateljev. Med potjo so ga informirali, da je Savinjska dolina zelo slovensko narodna ter da je eden najhujših 'windišarskih' hujškačev žalski župan Janez Hausenbichler, dočim je župan v Petrovčah Lenko zanesljivo 'deutschfreundlich'. 'Jih bom pa že primerno poučil,' reče Wurmbrandt svojim informatorjem. A nesreča ne miruje, tudi ne pri tako slovesnih prilikah, kakor so železniške otvoritve. V Žalcu na postaji vse lepo pripravljeno: duhovščina, belo oblečene device, šolski otroci z zastavicami in šopki, požarne straže in glej – tam,

dični župani iz Žalca in sosednjih občin. Grof – glavar ponosno prikoraka k tej skupini, začne s svojimi nagovori, toda spomin ga zapusti in on zamenja imena dotičnih županov. Ko mu tedaj predstavijo žalskega župana s čisto nemškim imenom Hausenbichler, se mu ljubeznivo nasmehlja, mu poda aristokratsko desnico, ga lepo pohvali za njegov politični nastop ter sklone svoje milostljive besede s krepkim pozivom: 'Nur so weiter, Herr Bürgermeister!' Vse drugače pa z nesrečnim nemškutarjem, županom Lenkom. Osorno ga meri od nog do glave, osorno se glase njegove besede, ko mu reče: 'Sie beschäftigen sich zuviel mit der Politik, lassen Sie diese, da Sie von ihr nichts verstehen, erlauben Sie sich keine nationalen Hetzereien und vor allem – saufen Sie nicht so viel!'«³⁴ Napisi na postajah so bili v nasprotju z dogovorom le v nemškem jeziku.³⁵

Planinska koča na Mrzlici

Janez Hausenbichler je bil navdušen planinec. Večkrat se je povzpел na Mrzlico kot pohodnik in tudi kot lovec. Nad tem vrhom je bil izjemno navdušen, zato je velikokrat omenjal, že leta 1893, da bi bilo dobro, če bi na Mrzlici postavili planinsko zavetišče.³⁶

Kmalu po njegovi smrti je Slovensko planinsko društvo dalo pobudo, da bi v Hausenbichlerjev spomin zgradili kočo na Mrzlici. Žalski odsek Sloven-

³² Rustja, *Rudniška železnica*, str. 20.

³³ Jezernik, *Žalec*, str. 58.

³⁴ Preveč se zaposlujete s politiko, dopuščate, da vas ne razumejo, ne dovolite si narodnih hujškačev in še posebej: ne opijajte se toliko (prevedla K. Kreže).

³⁵ Šuklje, *Iz mojih spominov*, str. 279.

³⁶ Lenarčič (ur.), *Mrzlica*, str. 21.

Odprtje Hausenbichlerjeve koče na Mrzlici, 28. septembra 1899 (hrani Medobčinska splošna knjižnica Žalec).

Hausenbichlerjeva koča na Mrzlici (hrani Medobčinska splošna knjižnica Žalec).

Osmrtnica Janeza Hausenbichlerja (hrani Iztok Božiček).

skega planinskega društva je pod vodstvom svojega predsednika Frana Robleka začel priprave na gradnjo. V veliko pomoč sta mu bila žalski nadučitelj Anton Petriček in občinski tajnik Ivan Kač. Od kmeta Martina Podkoritnika so odkupili zemljišče na Mrzlici, ki je bilo vpisano v katastrski občini Griže. Koča, ki je bila zgrajena 19 m pod vrhom, je stala skupaj 637,67 goldinarja. Večino sredstev so prispevali Hausenbichlerjevi prijatelji, nekaj je darovala Savinjska posojilnica, veliko pa so jih zbrali tudi s prostovoljnimi prispevki v Trbovljah in Hrastniku. V Žalcu so priredili tombolo, katere izkupiček so namenili gradnji koč. Slovesnega odprtja, ki je bilo 28. septembra 1899, se je udeležilo veliko ljudi iz Savinjske doline in Zasavja. Med njimi sta bila tudi Johannes Frischauf, profesor na graški univerzi, in Fran Kocbek.

Odhod iz Žalca je bil ob 7. uri zjutraj. Pod vrhom je bil najprej piknik, nato ob 11. uri blagoslov, ki ga je izvedel griški kaplan Medvešek, nato pa je sledilo odprtje koč. Zatem je potekalo podpisovanje spomenice, ki so jo pozneje vzdali v vogalni kamen koč. Slavnostni govornik je bil nadučitelj Anton Petriček, ki je poudaril pomen Hausenbichlerjevega dela. Prireditve se je končala s prosto zabavo, petjem in plesom. Ta majhna koča pod vrhom Mrzlice je bila vse do leta 1931 edino zbirališče in zatočišče tako žalskih kot trboveljskih planincev.³⁷

Trboveljska podružnica Slovenskega planinskega društva je 20. septembra 1931 zraven Hausenbi-

chlerjeve odprla večjo in bolj opremljeno koč. Med drugo svetovno vojno sta bili obe požgani.³⁸ Zdaj na Mrzlici stoji planinski dom trboveljskega planinskega društva, v njem pa je soba, ki se imenuje po Janezu Hausenbichlerju.

Prezgodnji odhod

Janeza Hausenbichlerja je več občin v Savinjski dolini v znak spoštovanja razglasilo za častnega občana. Za pospeševanje hmeljarstva je dobil priznanje na deželni razstavi v Gradcu, Štajerska kmetijska družba mu je podelila srebrno medaljo za pospeševanje kmetijstva, Konjerejsko društvo za Štajersko pa bronasto medaljo za pospeševanje konjereje.

Ni bil samo pokončen narodnjak, ampak tudi veseljak in zelo družaben mož. Spoštoval je stare šege, običaje in narodne pesmi. Tudi sam je rad prepeval, posebej na štefanovo, na predvečer svojega godu, ko je sredi vesele družbe zapel svojo himno »Pobič sem star šele osemnajst let«.³⁹

Nenadna bolezen (sladkorna bolezen) je prekinila njegovo plodno življenje. Umrli je 11. aprila 1896, star komaj 57 let. Njegov pogreb je pokazal vso njegovo priljubljenost, saj se je zbralo veliko ljudi raznih stanov, da mu izkažejo zadnjo čast. Med njimi so bili tudi: c. kr. celjski okrajni glavar dr. Wagner, načelnik okrajnega celjskega zastopa dr. Josip Serbec, načelnik

³⁷ Jezernik, Žalec, str. 68.

³⁸ Lenarčič (ur.), Mrzlica, str. 37.

³⁹ Jezernik, Žalec, str. 82.

Odkritje spominske plošče Janeza Hausenbichlerja na njegovi rojstni hiši (brani Medobčinska splošna knjižnica Žalec).

gornjegrajskega okrajnega zastopa Alojz Goričar, deželni poslanec dr. Ivan Dečko, Celjski Sokol, Celjsko pevsko društvo, žalsko gasilsko društvo, zastopniki vseh občin v Savinjski dolini ter vse slovensko razumništvo iz Celja in Savinjske doline. Veličasten sprevod je vodilo 12 duhovnikov, ob odprtem grobu pa je spregovoril Dragotin Hribar.⁴⁰

Ob stoletnici Hausenbichlerjevega rojstva so Žalčani leta 1938 v zahvalo in spomin na velikega rojaka na pročelje njegove rojstne hiše vgradili spominsko ploščo z reliefom in spominskim napisom.⁴¹

VIRI IN LITERATURA

ČASOPISI

Ilustrovani narodni koledar za navadno leto 1893. Kmetijske in rokodelske novice, 1868.
Ljubljanski zvon, 1882.
Nova doba, 1938.

LITERATURA

- Baš, Angelos: Žalec sredi 19. stoletja. *Etnolog: glasnik slovenskega etnografskega muzeja* 17, 2007, str. 251–257.
- Debič, Dane: Zasnove urbanizacije v Žalski občini. *Savinjski zbornik, II* (ur. Dane Debič et al.). Žalec: Pripravljalni odbor za proslavo dvajsetletnice osvoboditve in proglasitve trga Žalec za mesto, 1965, str. 41–71.
- Golec, Boris: *Korenine in spomini rodbine Šušterič iz Žalca: rodovnik z družbenim in gospodarskim orisom iz srede 18. stoletja*. Ljubljana: Partner Graf, 1992.
- Hausenbichler, Janez: *Navod o hmeljariji*. Ljubljana: samozaložba, 1882.
- Hmeljarstvo Slovenije*. Žalec: Hmezad Export-Import, 1990.
- Ilustrirana zgodovina Slovencev*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1999.
- Jezernik, Karmen: *Žalec v letih 1848–1918*. Žalec: Žalec: ZKŠT – Zavod za kulturo, šport in turizem, 2010.
- Kač, Ivan: Janez Hausenbichler, vzorni slovenski rodoljub. *Koledar družbe sv. Mohorja za navadno leto 1900*. Celovec: Družba sv. Mohorja, 1899, str. 52–54.
- Medved, Mateja: *Žalec od prve poselitve do leta 1848*. Žalec: Žalec: ZKŠT – Zavod za kulturo, šport in turizem, 2010.
- Mrzlica (1122 m): savinjski in knapovski Triglav: ob 100 letnici zgraditve Hausenbichlerjeve koče na Mrzlici, 1899–1999* (zbral, priredil in uredil Tine Lenarčič). Trbovlje: Planinsko društvo, 1999.
- Natek, Milan: *Žalec – naselje in prebivalstvo*. *Savinjski zbornik, II* (ur. Dane Debič et al.). Žalec: Pripravljalni odbor za proslavo dvajsetletnice osvoboditve in proglasitve trga Žalec za mesto, 1965, str. 7–40.
- Orožen, Janko: *Preteklost Savinjske doline od davnih do današnjih dni*. *Savinjski zbornik, II* (ur. Dane Debič et al.). Žalec: Pripravljalni odbor za proslavo dvajsetletnice osvoboditve in proglasitve trga Žalec za mesto, 1965, str. 322–415.
- Petriček, Anton: *Delovanje Hmeljarskega društva: poročilo poslovodje g. A. Petrička na proslavi društvene petdesetletnice dne 7. septembra 1930 v Žalcu: ponatis iz lista »Slovenski hmeljar«*. Celje: Mohorjeva družba, 1931.
- Popit, Aleksander: *Žalski Sokol v obdobju od 1903 do 1941: diplomsko delo*. Ljubljana, 2002.
- Resnik, Jože in Štefan Stepic: *Proga Celje–Velenje–Dravograd*. Ljubljana: Železniško gospodarstvo Ljubljana: Železniški muzej, 1991.
- Rustja, Karel: *Rudniška železnica Žalec–Zabukovica*. Žalec: Medobčinska splošna knjižnica 2008.
- Schmutz, Carl: *Historisch Topographisches Lexikon von Steyermark III*. Gratz: Schmutz C., 1822.

⁴⁰ Kač, Janez Hausenbichler, str. 54.

⁴¹ *Nova doba*, 4. 11. 1938, št. 45, str. 5.

- Simonič, Milena: *Žalec in savinjska hmeljarska tradicija*. Žalec: Poslovna skupnost za hmeljarstvo Slovenije, 1992.
- Slokan, Jaka: Domača pričevanja o Janezu Hausenbichlerju. *Savinjski zbornik, IV*. Žalec: Občinska kulturna skupnost, odbor za tisk in založništvo, 1978, str. 168–175.
- Širca, Barbara: *Dnevnik Barbare Širca: 1849, 1850, 1851 = Tagebücher von Barbara Širca: 1849, 1850, 1851*. Žalec: ZKŠT – Zavod za kulturo, šport in turizem, 2009.
- Šuklje, Fran: *Iz mojih spominov, I. del*. Ljubljana: Jugoslovanska knjigarna, 1929.
- Videčnik, Aleksander: *Posojilništvo in hranilništvo v Savinjski dolini*. Celje: Ljubljanska banka, 1991.
- Vrečer, Rajko: Kako je bilo pred devetdesetimi leti. *Savinjski zbornik, I*. Žalec: Občinska kulturna skupnost, odbor za tisk in založništvo, 1959, str. 16–23.
- Vrečer, Rajko: *Savinjska dolina: s posebnim ozirom na splošno, krajevno in upravno zgodovino v besedi in sliki*. Žalec: samozaložba, 1930.
- Zibelka slovenskega gasilstva. Žalec: Gasilsko društvo, 1981.

S U M M A R Y

A modest man of great deeds: Janez Hausenbichler

The father of hop-growing in the Savinja Valley, Janez Hausenbichler, attended elementary school (*Volksschule*) in Žalec and completed two years of what was then the main school in Celje. He received instruction in mead-making and continued with training abroad for four years. After the death of his father, he returned home, where he administered an estate and opened a mead-making trade. He married Eliza Zmrzlikar from Celje, with whom he also opened a tavern, the reputation of which soon extended beyond the boundaries of their native valley. The tavern became a gathering place of patriots from across the Slovenian territory. Hausenbichler organised the second Slovenian mass meeting in Žalec (6 September 1868). It was at his house that the minutes were drawn up and signatures for the “mass meet-

ing proclamation” collected. One year later, the first reading club in the Savinja Valley was put into operation in his tavern, which he himself supplied with Slovenian newspapers. In addition, Hausenbichler helped establish a number of different societies. He founded a local orphanage at Graben in 1876 and a fire defence in Žalec in 1880, serving as its long-standing commander. He learned about hop-growing through Jožef Bilger, the steward of the Novo Celje mansion and planted the first hops. In 1880, he was one of the founders of the hops association and two years later, he published the booklet *Navod o hmeljariji* [*A Hop-Growing Manual*], in which he invited local farmers to follow his lead, saying: “Grab a shovel and plant hops...” Hausenbichler is justifiably dubbed the father of Savinja’s hop-growing. He encouraged the modernisation of livestock production, especially horse-breeding, and established the Horse Racing Society Žalec, which organised annual races. He planted willow trees along the Savinja River to provide a boost to willow tree growing and willow work as an additional source of income for farmers. And finally, he founded a tamboura club, which he provided with tambouras, and personally learned to play the instrument as well.

On Hausenbichler’s initiative, patriots from Žalec established the National Monetary Institute of the Savinja Savings Bank in 1881 to contribute to a greater prosperity in the Savinja Valley. Hausenbichler also made sure that the Savinja Railway, which was built in 1891, now runs right beside the Žalec square. For more than thirty years, he served as a councillor in the then market town municipality of Žalec as well as its mayor and vice-president of the Celje district administration. As a token of respect, several municipalities in the Savinja Valley proclaimed him their honourable member. Hausenbichler’s productive life was cut short by a sudden illness. Since he was an avid hiker, especially to Mrzlica, the Hausenbichler Cottage was built there in 1899 in his memory.

The father of Savinja hop-growing, as Janez Hausenbichler is often dubbed today, was a man who loved Slovenian soil and language. By organising the second Slovenian mass meeting in Žalec (1868), founding organisations, societies and clubs, as well as by encouraging hop-growing, he led to the watershed period in Žalec, whose aftermath is still visible today, with Žalec becoming the centre of the Lower Savinja Valley and Slovenian hop-growing centre.

Hmeljski sejem na Polzeli. Razglednico je založil trgovec Julius Žigan in prikazuje Žiganovo skladišče hmelja. Poslana je bila leta 1904 (hrani Medobčinska splošna knjižnica Žalec).

Hmeljski sejem v Braslovčah na križišču pri cerkvi. Razglednica je bila poslana 1907. (hrani Medobčinska splošna knjižnica Žalec).